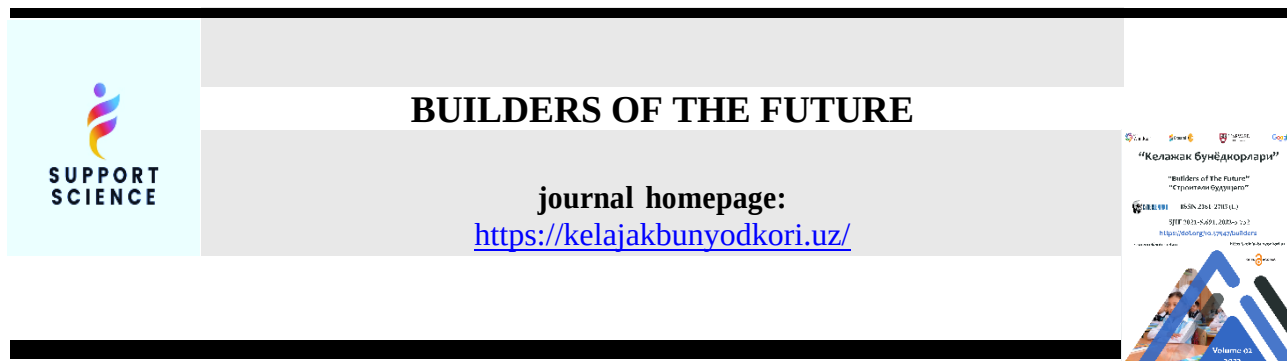

THE TRAGEDY OF THE ERA AND THE INDIVIDUAL IN AMUZODA KHALILI'S STORY 'TWO UNRIPE DATES

Mohinabonu Sotiboldiyeva

4th-year student of the Classical Persian group
School of Turkic Studies
Tashkent State University of Oriental Studies
E-mail: Mohinabonu118@icloud.com

O. Turdiyeva

Doctor of Philological Sciences
Associate Professor at the School of Iranian and Afghan Studies
TSUOS
Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Iran, story, Amuzoda Khalili, children's literature, Baloch people.

Received: 28.04.25

Accepted: 10.05.25

Published: 14.05.25

Abstract: This article analyzes the story "Two Unripe Dates" by Faridun Amuzoda Khalili, a contemporary Iranian children's writer. The work is dedicated to the difficult lives of the nomadic peoples living in Iran. Through this story, the author seeks to highlight the painful issues of the time and draw public attention to them.

AMUZODA XALILIYNING "IKKI DONA PISHMAGAN XURMO" HIKOYASIDA DAVR VA SHAXS FOJIASI

Mohinabonu Sotiboldiyeva

4-kurs mumtoz fors guruhi talabasi
"Turkshunoslik" oliy maktabi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
E-mail: Mohinabonu118@icloud.com

O. Turdiyeva

filologiya fanlari doktori
"Eronshunoslik va afg'onshunoslik" oliy maktabi dotsenti
TDSHU
Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: Eron, hikoya, Amuzoda Xaliliy, bolalar adabiyoti, balujlar.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Eron zamonaviy bolalar yozuvchisi Faridun Amuzoda Xaliliyning “Ikki dona pishmagan xurmo” hikoyasi tahlil qilinadi. Asar Eronda yashovchi koʻchmanchi xalqlarning mashaqqatli hayotiga bagʻishlangan. Adib ushbu hikoya orqali davrning ogʻriqli muammolarini yoritishga va jamoatchilikning diqqatini jalb qilishga harakat qilgan.

ТРАГЕДИЯ ЭПОХИ И ЛИЧНОСТИ В РАССКАЗЕ АМУЗОДЫ ХАЛИЛИ 'ДВА НЕСПЕЛЫХ ФИНИКА'

Мохинабону Сотиболдиева

Студентка 4 курса группы классического персидского языка

Высшая школа тюркологии

Ташкентский государственный университет востоковедения

E-mail: Mohinabonu118@icloud.com

О. Турдиева

доктор филологических наук

доцент Высшей школы иранистики и афганистики

ТГУВ

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Иран, рассказ, Амузода Халили, детская литература, белуджи.

Аннотация: В данной статье анализируется рассказ «Два неспелых финика» современного иранского детского писателя Фаридуна Амузоды Халили. Произведение посвящено трудной жизни кочевых народов, проживающих в Иране. Через этот рассказ автор стремится осветить болезненные проблемы времени и привлечь к ним внимание общественности.

Hozirgi zamon Eron bolalar adabiyotining taniqli vakillaridan biri Faridun Amuzoda Xaliliy 1959-yilda Semnon viloyatida tugʻilgan. 1979-yili Tehron Universitetining matematika va texnologiyalari yoʻnalishida oʻqishga qabul qilinadi. Uning «Togʻ faryodi» nomli birinchi kitobi 1981-yili dunyo yuzini koʻrdi. Bolalarga atab yozgan «Oʻtin», «Imtihon kunlari», «Uch oy kanikul», «Buvim biznikida mehmon boʻlgan kecha», «Dadamning velosipedi», «Buloqchanning safari», «Sulaymon shahriga safar» va katta yoshdagilar uchun yozilgan «Eski qilich» toʻplamlari yosh hikoyanavisga shuhrat keltirdi. U «Buloqchanning safari» nomli hikoyalar toʻplami «Surushi javonon» hamda «Kayhoni bachagon» jurnallari tomonidan «Yil kitobi» hamda «Inqilobdan keyingi birinchi oʻn yillikning eng yaxshi oʻn kitobi» sifatida tan olingan. «Oʻtin» hikoyalar toʻplami uchun YUNISEF tashkilotining maxsus sovriniga ega boʻldi. Turli tashkilotlarning «Oltin oy», «Inqilobdan keyingi yigirma yilning eng yaxshi yigirma nafar yozuvchisi», «Oltin lavh» mukofotlariga sazovor

bo'lgan. Eron Islom Respublikasi Madaniyat vazirligi tomonidan «Birinchi darajali san'at ordeni» bilan mukofotlanadi.

Yozuvchining “Buloqchanning safari” nomli to'plamidan "دو خرماى نارس" – “Ikki dona pishmagan xurmo” nomli hikoyasi joy olgan. Bu hikoyada Eronning Seyiston va Balujiston viloyatida yashovchi ko'chmanchi xalqlar hayoti tasvirlangan. Balujlar ko'chmanchi xalq hisoblanib, keng yaylovlarda mollari bilan ko'chib yuradilar. Bu odamlar Eron jamiyatining kichik bir qismini tashkil qiladi. Keyingi paytlarda, ya'ni XX-asrning 2-yarmidan boshlab yaylovlarni tashlab, qishloq hayotiga yaqinlashib, chodirlari bilan shaharlarga yaqinlashib, turmush sharoiti og'ir joylarda yashay boshladilar. Kattalar ishlamaydi, bolalar maktabga bormaydi, hamma duch kelgan ish bilan band.

Eng achinarlisi balujlar oilasi uchun bola savdosi oddiy narsa bo'lib qolgan. “Ikki dona pishmagan xurmo” hikoyasi juda katta ta'sir kuchiga ega va chuqur ma'noga ega. Unda qashshoqlik, majburiyat, oilaviy munosabatlar va bolalik bilan ulg'ayish o'rtasidagi ziddiyatlar aks ettirilgan. Ota-bola o'rtasidagi suhbatlar, oilaning oddiy, ammo hissiyotlarga boy hayoti hikoyaning asosiy qirralarini ochib beradi. Ota oiladagi qattiq yetishmovchilik sabab farzandini – o'g'lini bozorga olib chiqib sotmoqchi. Hikoyadan ayon bo'ladiki, bunday holat o'sha hudud uchun oddiy hol ekan. Ota vaziyatini farzandiga tushuntirishga harakat qiladi:

پدرم گفت: مجبورم. کاری از دستم برنمی آید. چه کنم؟ الآن زود است که این چیزها را بفهمی، اما بزرگتر که بشوی، حتماً می فهمی. آن موقع دیگر این جوری نگاهم نمی کنی و همه اش سؤال پیجم نمی کنی.

"Otam dedi: “Majburman. Qo'limdan hech narsa kelmaydi. Nima qilay? Hozir bu narsalarni tushunish uchun yoshlik qilasan, lekin katta bo'lsang, albatta tushunasan. O'shanda hozirgidek menga bunday qaramaysan va tinimsiz savol bermaysan.

Bu parcha og'ir oilaviy vaziyat va ota-ona hamda bola o'rtasidagi murakkab munosabatlarni aks ettiradi. Asosiy mavzu – majburiyat tushunchasi. Otaning gaplaridan uning qiyin ahvolda ekanini, yetishmovchilik sabab qo'lidan hech narsa kelmayotganini anglash mumkin. U bolasiga ayni damdagi holatni tushuntirishga harakat qiladi, lekin shu bilan birga, bu voqealar bolaning tushunish darajasidan yuqori deb hisoblaydi. Otaning gap-so'zlari uning hayot tajribasidan kelib chiqqan bo'lsa-da, ba'zan bolaga nisbatan shafqatsizdek tuyuladi. Ammo bola ich-ichida otasining nega bunday qilayotganini tushunadi. Ayniqsa, otasining “bir kun sen ham majbur bo'lasan” degan gaplari bunday jarayon muntazam takrorlanib turadigandek tasavvur uyg'otadi.

Balujlarning ahvoli esayotgan kuchsiz shamol kapalar olib kelgan bir ayolning g'amgin qo'shig'ida namoyon bo'ladi:

برادر سال سال قحطی است. وطن من و شما فقیر و ناچار است عزیز... به خاک افتادن نهال خرماى نارس خیلی ناگوار است.

“Ukaginam, bu yil qahatchilik yili bo'ldi. Mening vatanim va sening vatanning faqir va nochordir. Pishmagan xurmo niholining tuproqqa tushishi uvoldir.”

Bu qo'shiq hikoya nomi "Ikki pishmagan hurmo"ga ishora qiladi. Darhaqiqat, farzand inson umrining mevasi. Hikoyada shu meva hali yetilmay turib, o'z bog'boni tomonidan, uvol bo'lishi juda ta'sirli va jonli ko'rsatilgib berilgan.

اولين مشتری که آمد، زود چانه ام را گرفت توی دستش و سرم را بالا آورد و نگاه کرد توی صورتم. صورتش گوشه‌تالو بود و لیه‌ایش باد کرده بود و چشم‌هایش ترسناک بود و من زود چشم‌هایم را پایین انداختم. گفت: دهانت را باز کن و من باز می‌خواستم فکر کنم)) دهانم برای چی «(که فشار انگشتها یش دهانم را باز کرد

!آه... آه... این که همه اش کرم خورده است -

و چانه ام را ول کرد. سرم برکشت طرف پدرم.

-کو؟ فقط يك دانه اش سیاه شده ارباب! بقیه اش سالم است. بسی و یکی اش سالم سالم است -

نه همشهری! این باب دندانم نیست. می‌خواهم ببرم یسته خندان کند. این دندانها که من دیدم، قوتش را ندارد. دو روزه می‌یکد می‌ریزد تو دهانش. مرد که راه افتاد، تازه من جرئت کردم سرم را بالا بیاورم و از پشت تماشایش کنم.

Birinchi xaridor kelishi bilan darrov iyagimdan ushladi, qo'llari bilan mahkam tutib, boshimni yuqoriga ko'tardi va yuzimga tikildi. Uning yuzi to'ladan kelgan, yonoqlari shishgan, qoshlari esa qo'rqinchli edi. Men darhol ko'zlarimni pastga tushirdim. U dedi:

- Og'zingni och!

Men hali o'ylashga ulgurman: "Og'zimni nima uchun ochishim kerak?" deb. Lekin uning barmoqlari bosimi og'zimni majburan ochdi.

- Oh...Oh... Bu tishlarning hammasi chirimagan-ku!

Keyin iyagimni qo'yib yubordi va boshini otamga burdi.

- Qarang, janob! Faqat bitta tishi chirigan, qolgani butun! Hammasi joyida, sira shikoyat qiladigan joyi yo'q. Lekin xaridor boshini sarak-sarak qilib dedi:

-Yo'q, do'stim! Men bunday tishlarni istamayman. Uni kulib turadigan qilib bezattirmoqchiman. Bu tishlar esa kuchsiz, ko'rdim, ikki kun o'tmay og'zidan tushib ketadi.

U ketishga chog'lanib yo'lga tushdi. Men esa faqat shunda jasorat qilib, boshimni ko'tardim va ortidan qaray boshladim.

Bola ham sotilishini biladi, ayni damda u tuzugroq xo'jayinga tushishni orzu qiladi. Bolaning otasi va xaridor o'rtasidagi jirkanch va behayo savdolashish, bu murg'ak bola uchun oddiy holdek ko'rinadi.

Hikoya davomida yozuvchi personajlarni portret san'atidan foydalangan holda tasvirlagan. Masalan, bolaga xaridor bo'lib kelayotgan badavlat kishining portreti:

پیر مرده عینک داشت و عصای دسته نقره ای و زنجیر ساعتش انگار طلای بود و روی جلیقه اش برق می زد و مهربان مهربان بود.

Keksa xoja ko'ziga ko'zoynak taqib olgan, qo'lida dastasi kumushdan hassa tutgan, tilla zanjirli soati esa kamzulining cho'ntagidan chiqib turardi. Ko'zlari odamga juda ham mehribon boqardi.

Ammo bu kishi ziyolilarcha kiyingan, madaniyatli ko‘rinishiga qaramasdan odam savdosida ishtirok etmoqda. Hikoyada adib shu mintaqalar xalqiga xos so‘zlarni ko‘p qo‘llaydi va bu milliy koloritni, Eronning Seyiston va Balujiston viloyatlari manzaralari, hayot tarzi, turmush-ahvolini jonlantirib beradi. Masalan, “باد نم بی” – Nambi shamoli – Eronning dengizga tutashgan janub tomonidan esib, namlik va yomg‘ir olib keladigan shamol; “سدر” – shu viloyatlarda o‘sadigan kunor daraxtining bargini maydalab tuyish orqali qo‘lda yasalgan sovun; “سواس” – xurmo daraxti po‘stlog‘idan to‘qilgan bog‘ichli shippak; 1,5-لنگوته m o‘lchamdagi shu viloyatlar xalqining milliy libos turlaridan biri bo‘lib, yelka va boshga tashlab yuriladi; “سریک” – shu viloyatlar ayollari kiyib yuradigan chodra.

Otaning odam savdosi bozorida ishi yurishmaydi, chunki u bolasini sotish uchun o‘g‘liga kattaroq narx qo‘ygan. Xaridorlar birin-ketin ularning oldiga kelib, savdolashib, yana ortga keta boshlashadi. Bosh qahramon yonginasida sotilayotgan o‘spirin qiz uchun xaridorlar qizning bobosiga pul berib, uni tezgina sotib olib ketishadi. Bola sotilmaydi. Bu jirkanch manzaradan keyin o‘quvchida umid paydo bo‘ladi, otaning mehri jo‘shib ketgandek, endi bola o‘zi oilasi bilan yashaydigandek tuyuladi: bola uyiga, onasi, ukalari oldiga ketadi. Lekin otasi boshqa fikrda...

باید بیایم پایین تر. نمی دانم چه عیبی تو هیکلش می بیند که پشیمان می شوند؟... فردا باید بیایم پایین تر

– Pastroq tushishim kerak. Bilmadim, buning bo‘y-bastidan nima kamchilik topishdiykin?...
Erta narxini pastroq aytishim kerak...

Ushbu hikoyada Eronning aynan qaysi davri aks etganligini bilish qiyin. Adib bu asarda hech kimni ayblamaydi, faqatgina voqeadagi o‘spirin yigitcha tilidan bayon qiladi. Yozuvchi voqealar rivojiga aralashmaydi, xolis turib kuzatadi.

Shunday qilib bolalar yozuvchisi Amuzaoda Xaliliy “Ikki dona pishmagan xurmo” hikoyasi orqali jamiyatdagi eng o‘g‘riqli masalalardan biri – odam savdosi masalasini ko‘tarib chiqqan. Shu orqali jamiyatning va hukumatning e‘tiborini mashaqqatli hayot kechirayotganlarga qaratishni maqsad qilgan deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. فریدون عموزاده خلیلی. سفرچشمه کوچک. تهران 2008
2. Турдиева О. Ҳозирги замон Эрон ҳикоянавислигининг ғоявий-эстетик хусусиятлари, жанр динамикаси. Тошкент 2016.
3. Мухаммадризо Рузбеҳ. Ҳозирги замон Эрон адабиёти. Т., 2012